

ELLEN DEBACKERE

Tussen stad en staat. Het lokale beleid ten aanzien van buitenlanders in Antwerpen, 1830-1880

Universiteit Antwerpen & Vrije Universiteit Brussel,
2016. Promotoren : prof. dr. Hilde Greefs (UA) & prof.
dr. Anne Winter (VUB).

Tot op heden werd de historiografie met betrekking tot het negentiende-eeuwse migratiebeleid beperkt tot het onderzoek naar het functioneren van dat beleid op nationaal niveau. Kennis van de lokale werking is echter essentieel om het nationale beleid beter te begrijpen. Steden bleven immers ook in de negentiende eeuw vaak de eerste 'actor' waarmee nieuwkomers in aanraking kwamen. Daarom werd in dit proefschrift onderzocht hoe de beleidsinstellingen van het negentiende-eeuwse Antwerpen omgingen met buitenlandse nieuwkomers in een periode die gekenmerkt werd door een toenemende graad aan mobiliteit en internationale migratie en daarnaast ook een stijgend belang en groeiende inmenging van de centrale staat in het vreemdelingenbeleid.

In eerste instantie stond hierbij de vraag centraal hoe het Antwerpse stadsbestuur richtlijnen van bovenaf in praktijk bracht. Deze aanpak stond toe om verder te kijken dan het retorische niveau en om na te gaan hoe de praktijk overeenstemde met de aspiraties op nationaal niveau. In tweede instantie werd gepeild naar de selectiviteit waarmee het vreemdelingenbeleid door het Antwerpse stadsbestuur gemobiliseerd werd. In deze analyse stonden vier thema's centraal die in de historiografie worden beschouwd als de grootste bekommernissen van overheden inzake hun migratiebeleid: de registratie van buitenlanders, reis- en identiteitsdocumenten,

onderstandsverlening aan buitenlanders en uitwijzingen.

Uit dit onderzoek bleek dat de Antwerpse stedelijke instellingen niet altijd dezelfde inhoudelijke interesse hadden als de centrale autoriteiten wat betreft de controle van buitenlanders. Waar de centrale staat van meet af aan wantrouwig stond tegenover politieke vluchtelingen en andere individuen die de openbare orde mogelijk konden verstoren, speelden bij de Antwerpse autoriteiten andere, wellicht meer economische, motieven. Bovendien verschilden beide bestuursniveaus niet enkel in de prioriteiten die zij stelden. Ook de ijver waarmee beide instanties invulling gaven aan het vreemdelingenbeleid, verschilde. Vooral tijdens de eerste decennia van het bestaan van de Belgische staat was deze frictie voelbaar. Daarnaast bleek dat het negentiende-eeuwse Belgische vreemdelingenbeleid in Antwerpen soms bewust selectief werd toegepast. De manier waarop zowel de stad als de natie staat de registratie, aanvaarding of uitwijzing van een buitenlander motiveerden, was niet altijd rechtlijnig.

Tot slot bleken zowel de manier waarop de Antwerpse beleidsinstellingen de nationale richtlijnen implementeerden, als de selectiviteit waarmee zij het vreemdelingenbeleid mobiliseerden, onderhevig aan een duidelijke evolutie doorheen de tweede helft van de negentiende eeuw. In tegenstelling tot wat in de historiografie vaak wordt aangenomen, werd het Antwerpse vreemdelingenbeleid vanaf 1860 niet minder restrictief. Terwijl de stedelijke autoriteiten zich tijdens de eerste decennia na de Belgische onafhankelijkheid nog weinig zorgen leken te maken over de toegenomen internationale

immigratie, veranderde die houding vanaf de jaren 1880. Die evolutie kan vermoedelijk verklaard worden als het resultaat van een samenspel aan factoren : de toename van het aantal buitenlandse nieuwkomers, het veranderende profiel van die buitenlanders, de slechtere economische omstandigheden, maar ook de politionele en bureaucratische ontwikkelingen die de Antwerpse overheid inmiddels ondergaan had.